

FELSEFE DÜNYASI

2023 KIŞ/WINTER Sayı/Issue: 78

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, süreli ve hakemli bir dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan
Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) Felsefe Dünyası'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Felsefe Dünyası, her yıl Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve TÜBITAK ULAKBIM/TR DİZİN tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and TUBITAK ULAKBIM/TR DİZİN since 2004.

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Alan Editörleri/Section Editors

Prof. Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu (Trakya Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Ata Az (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Sebile Başok Dış (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Doç. Dr. Nihat Durmaz (Selçuk Üniversitesi)

Dr. Mehtap Doğan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Muhammet Çelik (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Dr. Kenan Tekin (Boğaziçi Üniversitesi)

Dr. Nazan Yeşilkaya (Şirnak Üniversitesi)

Yazım ve Dil Editörleri/Spelling and Language Editors

Zehra Eroğlu (Ankara Üniversitesi)

Abdussamet Şimşek (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Ahmet Hamdi İşcan (Ankara Üniversitesi)

Hatice İpek KESKİN (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Fiyatı/Price: 150,00 TL | **Basım Tarihi :** Aralık 2023, 300 Adet

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 231 54 40

<https://dergipark.org.tr/pub/felsefedunyasi>

Hesap No / Account No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN: TR22 0001 5001 5800 7288 3364 51

Tasarım / Design: Turku Ajans

Baskı / Printed: Rebrobir Matbaa
1514. Sokak, No: 23, 06378 İvedik OSB
Yenimahalle / Ankara

Tel: 0(312) 395 20 29 | **Sertifika No:** 47381

ÇAĞDAŞ EPİSTEMOLOJİDE CEHALET PROBLEMİ

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 78, 2023, ss. 122-139.

Geliş Tarihi: 26.10.2023 | Kabul Tarihi: 05.12.2023

DOI: 10.58634/felsefedunyasi.1381580

Araştırma Makalesi

Nusret Erdi ELMACI*

Giriş

Cehaletin yaygın kullanımını bilginin olmadığı, bilgiye erişilemediği veya bir inancın bilgi olduğuna duyulan yanlış ya da irrasyonel inançlar gibi negatif karakterli epistemik durumları belirtir. Düşüncenin doğası ve dil göz önüne alındığında bilgiye tezat durumları kastettiğinden cehaletin bu şekilde kullanılması ilk bakışta makuldür. Birisinin sınır çizgisinde diğeri başlar. Yani kişi ya p'yi biliyordur ya da p konusunda cahildir. Hayatın olağan akışında dilsel kullanım ya da gündelik türde inançlar için cehaletin bu kadar net sınırlara sahip olması sorun oluşturmayabilir. Ancak, bilgi teorileri bakımından cehaletin ne olduğunu söylemek bilginin ne olduğunu söylemek kadar zor görünmektedir. Çünkü cehaletin anti-bilgi şeklinde konumlandığı standart anlayış veya geleneksel diyebileceğimiz dilsel/düşünsel kullanım cehaletin ne olduğu hakkında pek de bir şey söylememektedir.

Sıcak-soğuk, iyilik-kötülük, bilgi-bilgisizlik gibi kullanımlar düşünce yapımızda bir bütünün iki ihtimalli parçası gibi anlaşılmaya meyillidir. Ama belirli bir durumda iyiliğin olmadığını söylemek o durumun zorunlu olarak kötülük olduğunu kanıtlamayacaktır. Bazen mevcut durum nötr bir pozisyona sahip olur. Benzer şekilde bilgidен mahrum olmak, zorunlu olarak bilginin yokluğudur. Bununla birlikte, öznenin bilgiye sahip olmadığı her epistemik durum bir cehalet örneği olarak kabul edilebilir mi? Buna cevap vermek için şu noktanın gözetilmesi gereklidir: Nasıl ki etik anlamda iyi bir davranış şu veya bu koşulların yerine getirilmesi ise, epistemik anlamda

* Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, ORCID: 0000-0001-6621-6005, e-mail: nelmaci@pau.edu.tr

da öznenin mental durumunun ya da inançlarının iyi statüye sahip olması için şu veya bu koşullar gereklidir. Diğer yandan, aynı standart anti-davranış veya statüler için de sunulmalıdır. Çünkü doğru inanç veya bilginin değerli epistemik statüler olduğunu kabul etmemiz, cehaleti *prima facie* değersiz yapmaz (Meylan, 2022). O halde, bir kişinin p gibi bir inancında cahil olduğunu söylemek için x,y,z gibi birtakım koşulları sağlaması gerekir.¹ Aksi halde, ne cehaletin açık bir hesabını ortaya dökebilir ne de cahil ama epistemik bakımdan kesinlikle aynı pozisyonda olmayan öznel arasındaki ayrımı izah edebiliriz. Metnin devamında çağdaş epistemolojide son zamanlarda tartışılan cehalet konusunu bahsi geçen noktayı gözeterek inceleyeceğiz. Buna göre, cehaletin doğasını yakalamak için cehaletin neden epistemik olarak kötü bir pozisyon olduğunu en makul şekilde açıklayan teorinin hangisi olduğunu soruşturacağız.

1. Standart Cehalet Anlayışı

Bilgi ve cehalet arasında yukarıda bahsi geçen sınır ilişkisi doğru ise, bilgi için gerekenlerden yoksunluk cehalet anlamına gelir. Gündelik dildeki kullanımla uyumlu olan bu anlayış bilgidен yoksun olan her inanca cehalet statüsü verir.

Standart Görüş (SG): Özne, p gibi bir önermeyi bilmiyorsa cahildir.

SG cehaleti bilgi üzerinden tanımlamaktadır. Dolayısıyla p gibi bir önermeye dair inancı bilgi statüsüne sahip olmayan her özne p konusunda cahildir (Peels, 2010: 59). Başka bir ifadeyle, bilgi için gerek ve yeter koşullar sağlanmıyorsa, özne cahildir. Çağdaş epistemolojide önermesel bilginin genel olarak üç gerek koşulu olduğu kabul edilir (BonJour, 2009: 23): Özne bir önermeye inanmalıdır (i); inanılan önerme doğru (ii) olmalıdır; öznenin inancı gerekçeli (iii) olmalıdır. SG bunu dikkate alarak değerlendirilirse bir özne p'yi biliyor demek için en azından bu üç koşul sağlanmalıdır. O halde, bu üç koşulun sağlanmadığı durumlarda kişi cahildir. Çoğu bakımdan eldeki bu sonuç makul durabilir. Evrenin işleyişi konusunda bilmediğimiz çok şey var ve bu konularda cahiliz. Çünkü evren hakkında hiçbir tutuma veya herhangi bir delile sahip olmasak bile, bizden bağımsız olarak doğru olan önermeler vardır. Gündelik hayata yönelik de aynı yargıya varırız. X kişinin sabah ne yediği konusunda cahiliz. Her konuda uzman değiliz ve tarih, tıp, felsefe vb. alanlarda uzmanları bir kenara bırakırsak çoğu insan cahildir. SG bunların neden cahil olduğunu basitçe ifade eder. Koşul (i) öznenin belirli bir önerme-

1 Bilginin türlerine bağlı olarak cehaletin de türleri olduğu söylenebilir (Peels, 2010: 57). Bu çalışmada dünya hakkında konuştuğumuz üzerine, yani önermesel anlamda cehalet incelenmektedir.

ye inanmasını bilgi için şart koşar. Bu nedenle inanmadığımız her önerme bilmediğimiz önermedir ve bu önermeler konusunda SG'ye göre cahiliz.

Görülebileceği üzere cehaletin doğasını SG'nin yakaladığını kabul etmek, cehaleti oldukça geniş bir kapsamda ele almak anlamına gelir. Ancak, bu geniş kapsam aynı zamanda SG için itirazları gündeme getirmektedir. Çünkü böyle bir cehalet anlayışı, bilgi için yukarıda ifade edilen üç koşulun herhangi birisinin sağlanmamasını cehalet için yeterli bir koşul olarak gösterir. Ama, nasıl ki bilginin iyi bir epistemik pozisyon olduğunu düşünmek için birtakım kriterlerin karşılanması gerekiyor ve böylece "özne p'yi biliyor" dediğimizde bunun nedenlerini açıklayabiliyorsak, cehalet durumlarının bilgi-değil demekten daha güçlü bir izahının yapılması önemlidir. Aksi halde epistemik açıdan birbirinden oldukça farklı olan öznelerin her birini ayırt etmeksizin cahil olarak nitelendirmek zorunda kalırız.

Bunun görüldüğü durumlara bir örnek olarak inanmadığımız önermelerin (çünkü inanç koşulu (i) sağlanmadıysa bilgi yoktur) cehalet durumları şeklinde nitelenmesi verilebilir. İnanmadığımız önermelerin bilgi sahibi olamayacağımız önermeler olması SG'nin cehalet konusunda yetersiz bir kriter sunduğunu iddia etmek için iyi bir sebep vermektedir. Hiçbir şekilde farkında olmadığımız ve iyi sebeplere sahip olmadığımız önermelere inanmamak arasında önemli bir fark olması bir yana, bazen eldeki sebepler bizi p'ye inanmamaya ikna eder. Yani hiçbir fikrimizin olmadığı önermeler, inanmak için sebeplerimizin olmadığı önermeler ve eldeki güçlü sebeplerin bizi inandırmaktan alıkoyduğu önermeler vardır. Bu önermelerin hiçbirisi bilgimizin kapsamına girmez. Fakat bilgi olmadığı için bu önermeler konusunda cahil olduğumuzu ilk başta kabul etsek dahi, bu üç önermeden habersiz veya tamamen epistemik kusurundan dolayı (delilleri iyi değerlendirememek gibi) cahil olan kişiler arasında hiçbir fark gözetmemiş oluruz. Örneğin, geçmişte yaşayan birisi günümüzdeki pek çok bilgiye erişebilir değildir. Bu bakımdan epistemik bir kaynağı veya sorumluluğu bulunmamaktadır. Buna rağmen, SG'yi gözetirsek özneyi cahil kabul ederiz. Diğer yandan, bir kişi elindeki güçlü ama yanıltıcı deliller nedeniyle ve tamamen rasyonel bir şekilde doğru bir p önermesine inanmayabilir. Böyle bir özneyi de herhangi bir epistemik kusur işlememiş olmasına rağmen cahil kabul etmiş oluruz. Bu ve sunulabilecek benzeri pek çok durumda, öznenin kendi bilişsel yapısı bakımından neden kötü durumda olduğunun bir izahı yoktur. Fakat, cehaleti bilgi-olamayan şekilde tanımlamanın sonucu zaten tanımı yapılan şeyi tanımdan dolayı yargılamak olduğundan, hem cehaletin neden kötü bir epistemik pozisyon olduğunu açıklamamış hem de döngüsel bir başvuruyu kullanmış oluruz.

SG'nin problemlili olduğunu gösteren başka bir konu ise Gettier durumlarıdır. Gettier (1963), gerekçeli doğru inançların da tesadüfen doğru olabileceği örnekler tasarlayarak üç koşullu bilgi tanımının yetersiz olduğunu göstermiştir.² Bilgi tanımının yetersizliğiyle ilgili olan bu sorun ayrı bir tartışma konusudur. Burada cehalet bakımından bizi ilgilendiren husus, kişinin üç koşulu sağlamasına rağmen bilgi sahibi olamadığı örneklerde cahil sayılmasının pek de akla yatkın durmadığı üzerinedir. Sabah işe gitmek için evden çıkacakken saatin kaç olduğunu kontrol etmek maksadıyla duvarımızda asılı olan saate baktığımızı varsayalım. Saat 07:25'i gösteriyor olsun. Genellikle bu saatlerde evden çıktığımızdan saatin gösterdiği zaman dilimi tuhaf gelmeyecektir. Aslında saat akşam bozulmuştur ve bundan haberimiz yoktur. Buna rağmen, tesadüfen saat gerçekten 07:25'tir. Dolayısıyla gerekçeli bir doğru inanca sahibizdir; ama inancın doğruluğu aslında şansın bir sonucudur. Şans faktörü bilgi ile uyumlu olmadığı için öznenin bilgiye sahip olduğunu söyleyemeyiz. Yine de kişinin bu tür bir durumda cahil olduğunu söyleyebilir miyiz? SG bakımından sorunun cevabı olumludur. Fakat, öznenin epistemik bakımdan herhangi bir kusuru yoktur ve olağan koşullarda gündelik türde bir bilgiye sahip olmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Çünkü bilgiyi pozitif bir epistemik durum yapan unsurlar sağlanmıştır. Diğer yandan, öznenin cahil olması için gereken negatif epistemik unsurların olduğunu söylemek bu tür örnekler için aşırı bir kriter olur. Bu kriterin kabul edilmesi sonucunda, yalnızca şansa veya iyi gerekçeler yerine psikolojik ve keyfi eğilimler, hatalı değerlendirmeler vb. uygun olmayan sebeplere dayanarak doğru inanç benimseyen kişi ile söz konusu örneklerde bilgiye sahip olamayan kişi arasındaki farkın öneminin göz ardı edileceği açıktır.

Bu sonuç sebebiyle SG hangi durumların cehalet sayılacağı konusunda sorunludur. Sorunun kaynağı ise cehaletin bilgi-olmayan şeklinde tanımlanması, yani bir bakıma doğasının ne olduğuyla ilgili açık bir izahının verilmemiş olmasıdır. Bahsi geçen problemlere bir çözüm bulmak adına SG yerine yeni cehalet anlayışları öne sürülmektedir. Metnin devamında bu teorilerden bahsedilecek ve cehaletin neden negatif bir doğası olduğunun ne ölçüde açıklanabildiği bakımından bir inceleme yapılacaktır.

2 Gettier'in orijinal örneği kabaca şudur: Bir p önermesinin mantıksal gerektirmesi q olsun. Yani, p'yi gerekçelendiriyorsanız, q'yu da gerekçelendirirsiniz. Varsayalım p'ye inanmak için güçlü sebepleriniz var. O halde, p'ye gerekçeli bir şekilde inanabilirsiniz. Dolayısıyla, q önermesine de gerekçeli bir şekilde inanabilirsiniz ve farz edelim q doğrudur. Sorun şu ki, bilmediğiniz şey q'nun doğruluğunun sizi p'ye inandıran gerekçelerle bir ilgisinin olmadığıdır. Yani, q tesadüfen doğrudur. Buna rağmen, q gerekçeli bir doğru inançtır. Fakat, doğruluğu tesadüfe dayandığından q'yu bildiğinizi söyleyemeyiz.

2. Yeni Cehalet Teorisi

Yeni cehalet teorisinin öne sürülmesinin temel nedeni, bir bütünün iki parçası şeklinde tanımlanan, yani bilgi ve bilgi olmayan (cehalet) durumları şeklindeki belirlemenin cahil demekte zorlanacağımız özneleri de cehalet kapsamına dahil etmesidir. Goldman ve Olsson bu problemin bilgi konusundaki hatalı bir yaklaşımdan kaynaklandığını düşünür. Goldman ve Olsson'a göre bilgi zayıf anlamda kullanıldığında doğrulara inanmaktır ve gündelik kullanımla uyumlu olan bu anlamdaki bilginin doğru inançtan daha değerli olduğuna dair bir kanıt yoktur (2009: 19). Buna göre, cehaleti bilginin güçlü bir kullanımı (doğru inanç ve artı koşul veya koşullar) üzerinden anlamaya çalışmak Gettier türü örneklerde görülen soruna yol açmaktadır.

Bilginin ve cehaletin birbirini tamamlayan bir doğanın parçası oldukları varsayıldığında, bir kişinin p hakkında cahil olmasının tek yolu p'yi bilmiyor olmasıdır. Bunun işlemesi için elbette p'nin doğruluğu bir gerekliliktir. Ancak, eğer bilgi doğru inançtan daha fazlasıysa, bu tamamlayıcı ilişki işlemez hale gelir. Şöyle ki, örneğin bilgiye sahip olmak için gerekçeli bir doğru inanç ve "Gettier türü bir durum olmamalı" şeklinde artı koşul gerekliyse, p doğru olduğu müddetçe kişinin inancı bilgi statüsüne erişemeyebilir; ama bu, kişinin cahil olduğunu göstermez. Öyleyse, güçlü bir anlama (kritere) sahip bilgi için tamamlayıcı doğadan bahsedemeyiz. Buna karşın doğru inanç anlamında bilgiyi kullandığımızda tamamlayıcı tez yerindedir (Goldman ve Olsson, 2009: 20). Yani, doğru inançtan yoksunluk cehalet için yeterlidir ve cehalet (güvenilir süreçler sonucu oluşmuş) doğru inancın yokluğudur.

Cehaletin bilgi olmayan durumlara işaret etmesinin, yalnızca doğru inanç olarak, zayıf bir bilgi anlayışıyla makul olduğunu ileri süren Goldman ve Olsson'la paralel bir düşünceyi benimseyen Peels'e göre ise SG özellikle üç bakımdan sorunludur (2010: 60). İlk olarak, bilginin gerek koşullarından birisi doğruluktur. O halde, bir inancın yanlış olması kişiyi cahil saymamız için yeterlidir. Fakat Peels, yalnızca doğru inançlar hakkında kişilerin cahil olabileceğini ileri sürer. İkincisi, bir p önermesi doğruyken kişinin bu önermeye inanmaması veya önerme hakkındaki yargısını askıya alması cehalet örnekleri sayılabilir (çünkü bilgi için bir gereklilik olan inanç koşulu sağlanmamıştır). Ama p doğruyken, p ye yönelik herhangi bir doxastic tutuma sahip olmayan kişi bazı durumlarda cahil olmayabilir (Peels, 2010: 60). SG bunu göz ardı etmektedir. Son olarak ise, Gettier örneklerinde ortaya çıkan sorundur. İnancı bilgi kılacak temel gereklilikler (gerekçeli doğru inanç) sağlandığı, fakat yine de kişinin inancının bilgi sayılamayacağı Gettier örneklerindeki öznelerin cahil olduğunu söyleyemeyiz (Peels, 2010: 60).

Bilgiyi sadece doğru inanç olarak kabul etmiyorsak bile, en azından güçlü anlamda bilgi söz konusu edildiğinde, cehaleti bilgiden yoksunluk olarak (Gettier türü örnekler sebebiyle) kabul edemeyiz (Peels, 2010: 61). Dolayısıyla en az üç konuda, özneleri bilgiden yoksunluk nedeniyle cahil olarak nitelendirmemenin makuliyeti bulunmaktadır. Bu nedenle, SG'nin problemi cehalet yaklaşımının sonucu olan sorunlardan kaçınmanın yolu cehaletin doğru inançtan yoksunluk olarak düşünülmesidir.

YG: Özne, (gerekçeli) p gibi doğru bir inanca sahip değilse cahildir.

YG'nin en başta gelen avantajı Gettier türü örneklerde öznenin cahil olmadığına hüküm vermesidir. Gettier türü örneklerde özne bilgiye sahip olmasa da gerekçeli doğru inanca sahiptir ve YG böyle bir özneyi cahil kabul etmez. Diğer yandan, öznenin herhangi bir kabahatinin olmadığı, inancı bilgi kılmaktan yoksun eden unsurlara rağmen öznenin iyi bir epistemik pozisyona sahip olduğu durumlarda da YG cehalet nitelemesini saf dışı edebilmektedir (Le Morvan and Peels, 2016: 29). Şöyle ki, cehalet bilgiden yoksunluk ise, doğru inancın bilgi statüsü kazanmadığı her epistemik durumda hiçbir mazeret kabul etmeksizin kişi cahildir. Ama cehaletin doğru inançtan yoksunluk olarak ele alınması halinde, kişinin kabahatli olmaması şartıyla, kısmi bir mazerete olanak tanınabilir. Peels aşağıdaki ayrıntıların cehaletin mazeret kabul eden doğasını gösterdiğine dikkat çeker:

Bir yıkım şirketinin yöneticisi olarak eski bir ahır yıkmaya karar verdiğimi hayal edin. Eğer yanlış ama kabahatsiz bir şekilde bunun tarihi bir anıt olduğuna inanmıyorsam, ahır yok ettiğim için suçlanmam. Eğer öyle olup olmadığını hiç düşünmediysem ve öyle olduğuna inanmıyorsam ve bu konuda kabahatim yoksa, o zaman ahır yok ettiğim için suçlanmam. Eğer tarihi eser olup olmadığı konusundaki yargımı askıya alırsam, ancak yine de ahır tarihi eser olma ihtimalinin düşük olduğu inancına dayanarak yok edersem, o zaman ahır yok ettiğim için suçlanabilirim; ancak tarihi eser olduğuna inansaydım suçlanacağım kadar suçlanmazdım. (Peels, 2011: 353)

Epistemik tutumlarımız ve bu tutumları geliştirirken dayanak olarak kullandığımız sebeplerimiz arasında uygun bir bağlantı olsa bile, bazen doğru inancı benimsemeyebiliriz. İnançımız doğru olabilir ama inancın doğruluğunun bizim uygun sebeplerimizle bir alakası olmayabilir. Dahası, inançlarımız bir bakıma derecelidir ve bazen inançlarımız için yüksek bir itimada sahipken bazen de daha düşük bir itimadımız söz konusudur. SG bu ayrıntıların gözetmeksizin her bilgi-olmayan durumu cehalet sayar. Ancak YG, inançların derecesi ve eldeki sebepler bakımından epistemik koşulların farklılığını

gözeterek kısmi bir mazerete kapı açabilmektedir. Diğer yandan, mazeretli durumları da gözetmesi nedeniyle, tamamen habersiz olduğumuz önermeler konusunda da YG bir sınırlama getirir. Buna göre, sadece doğru inançlar hakkında cahil olabiliriz. Halbuki SG bakımından habersiz olduğumuz bir önermenin doğruluk değerini bilmiyor olmak da bir cehalet örneğidir.

2.1. Önermesel ve Olgusal Cehalet Ayrımı

Peels'in SG'yi eleştirerek mazeretli durumların cehalet sayılmasının ve buna paralel olarak habersiz olduğumuz yanlış önermelerin de cehalet kapsamına alınmasının hatalı olduğunu savunması karşısında Le Morvan, bazı hususlara dikkat çekerek SG'nin halen yerinde bir teori olduğunu iddia eder. Le Morvan, Peels'in cehalet konusundaki yaklaşımını şu ayrımı gözetmediği için makul bulmaz (2011: 340-341): Bir kişinin p önermesinden habersiz olması anlamında cahil olması (propositional) ile farkında olduğu bir önermenin doğruluk değeri konusunda cahil olması birbirinden farklı epistemik durumlardır. Bununla bağlantılı olarak şu ayrımın yapılması da önemlidir: Önermesel cehalet bir önermenin cehaletidir. Örneğin, "Sam bir Kanadalı tarafından soyuldu" önermesi yanlış olsun. Sam başta bu önermeden habersizse herhangi bir inancı söz konusu değildir. Dolayısıyla, Sam bu yanlış önermenin mevcudiyeti anlamında cahildir. Olgusal (factive) cehalet ise bir önermenin doğruluk değeri hakkında cehalettir. Birisi p'ye inanıyorsa önermesel olarak cahil değildir; fakat olgusal olarak cahil olabilir. Eğer Sam bir Kanadalı tarafından soyulduğuna inanıyorsa önermesel olarak cahil değildir; fakat tek başına bu, önermeye dair olgusal anlamda cahil olmadığını göstermez. Peels'in yanlış önermeye inanan kişinin cahil olduğunu söyleyemeyiz tezi (çünkü bilgiden yoksundur diye) yeniden değerlendirilmelidir.

Le Morvan YG ve SG arasındaki farkı şu şekilde izah eder (Le Morvan, 2012: 380): Bir p önermesi doğru, ama özne p'ye inanmıyorsa, iki görüş için de özne cahildir. Ancak, SG bakımından bir öznenin önermeye inanmaması cehalet için gerek şart değildir. Öznenin p'den habersiz olması, en azından önermesel anlamda özneyi p konusunda cahil kılarken, p'nin doğruluk değerinin burada bir rolü yoktur. Diğer yandan, özne p'nin farkında ve p'nin doğru olduğuna inanıyor olsun. Bununla birlikte p aslında yanlışsa, p'nin doğruluk değerinden bağımsız olarak, özne önermesel anlamda cahil değildir; fakat p'nin yanlışlığı nedeniyle özne bilgiye sahip değildir ve olgusal anlamda cahildir. Böylece, SG'nin önermeden habersiz ve yanlış önermeye inanan kişiler arasındaki ayrımı gözetmediği savı haksızdır. Önermesel ve olgusal cehalet ayrımı kişilerin neden ve ne anlamda cahil olduklarına bir izah getirebilmektedir.

SG'nin önermeden habersiz olmak ve yanlış inançlara inanmak nedeniyle cahil olmanın ayrı ayrı izahını yapabileceğinin gösterilmesinin yanı sıra, YG'nin de yalnızca doğrular konusunda cahil olunabilir tezi teorinin kendisiyle bir çatışma içindedir.

İkinci Dünya Savaşı 1945 yılında sona ermiştir.

İkinci Dünya Savaşı 1951 yılında sona ermiştir.

Bu önermelerden ilki doğrudur ikincisi yanlıştır. Ayrıca, ikinci dünya savaşından daha önce yaşayan hiç kimsenin bu önermelerin doğruluk değeri hakkında bir fikri olmadığı gibi, önermelere yönelik tutum alacakları bir epistemik pozisyonları da yoktur. Yani önermelerden ve onların içeriklerinden tamamen habersizdir. Buna rağmen, SG için ikinci dünya savaşından önce yaşamış bir kişi iki önerme hakkında da (önermesel olarak) cahildir. YG ise sadece doğru önermeler için cehaletin söz konusu olabileceğini savunmaktadır. Çünkü doğrulardan habersizlik bir bilmeme durumu olarak cehalet örneği sayılsa da habersiz olunan tüm yanlış önermeler konusunda da kişi cahil sayılmamalıdır. Buna karşın, YG bu iddiasında bir çıkmazla yüzleşir. YG için olgusal cehalet doğru inancın yokluğu veya doğru inançtan yoksunluk ise, doğru bir p önermesi ve özne Ö'nün buna inanmasının yokluğu şu anlama gelir: "p doğrudur ve özne Ö'nün buna inanmasının yokluğu şu anlama gelir: "p doğrudur ve özne p'nin doğru olduğuna inanır" önermesi yanlıştır. "Ö p'ye inanır ve p doğrudur" önermesi doğru değildir demek mantıksal olarak "Ö'nün p'ye inandığı doğru değildir ya da p doğru değildir" önermesine eş değerdir. O halde, p'nin yanlış olması doğru inançtan yoksunluk için yeterli bir koşuldur. Buna göre, eğer p yanlışsa özne cahildir (Le Morvan ve Peels, 2016: 24). Bu sonuç YG'nin de yanlış inançları cehalet örnekleri olarak kabul etmesini gerektirir. Ancak, YG cehaleti doğru inançtan yoksunluk olarak tanımladığından, ortaya çıkan sonuç itibarıyla teori bir çıkmazla karşı karşıya gelmektedir.

2.2. Doğru Önermelere İnanmamak Cehaletin Yeter Koşulu Değildir

Bilginin gerek koşulu doğru bir p önermesine öznenin inanması olduğundan, öznenin inanmadığı her doğru önerme konusunda özne cahil sayılmaktadır. Bu sonuç hem SG hem de YG için geçerlidir. Şöyle ki, bilgi için bir gerek koşul olan inancın sağlanmaması, öznenin zaten bilgiye sahip olmadığını göstereceğinden özne cahil olacaktır. YG bilgiden ziyade doğru inançtan yoksunluğu cehalet olarak kabul edebileceğimizi savunsa da inanç koşulu yerinde durmaktadır. O halde, SG ve YG aşağıdaki savı kabul eder.

Doxastic Cehalet: Özne önerme p'ye inanmak için gerekçelere sahip veya öznenin epistemik durumu itibarıyla p'ye inanması makul/güvenilir bir sü-

recin sonucuyken, özne epistemik veya epistemik olmayan sebeplerle p'ye inanmıyorsa, cahildir.

İnançsal tutumlar temelde üç türdür. Bir önermenin doğruluğuna inanmak; inanmamak veya hüküm vermemek (Matheson, 2015: 6). Hangi tutumu benimseyeceğimiz eldeki sebeplerle ilgilidir. Bazen sebeplerimiz önermenin doğruluğuna inanmayı rasyonelleştirirken, bazen de buna inanmamayı rasyonelleştirir. Bazı durumlardaysa sebepler ne inanmayı ne de inanmamayı açık şekilde destekler ve rasyonel tavır herhangi bir yargıda bulunmamak olur. Sorun şu ki, bazen eldeki sebeplerin bilincindeyizdir, ama herhangi bir inançsal tutum sergileyemeyiz. Bazen de bazı sebepler p'yi desteklese bile, başka sebepler veya psikolojik eğilimler nedeniyle p'ye inanmayabiliriz. Birinci durum daha gündelik örneklerde görünür. Karşımdaki kişinin kırmızı tişört giydiğini algılıyor olmam, “karşımdaki kırmızı tişört giyiyor” önermesine inandığımı anlamına gelmez. Bu önermeyi zihnimde gündeme almayabilir ve herhangi bir tutum geliştirmeyebilirim. Ancak, böyle bir tutum geliştirmemek karşımdakinin kırmızı tişört giydiği konusunda cahil olduğumu göstermez. Buna karşın, SG ve YG'nin cehalet için sunduğu kriter, beni bu konuda cahil kılar.

İkinci tür durumlar inanmamanın cehalet için yeterli olmadığını daha açık bir şekilde göstermektedir. Genellikle bu tür örnekler akratik epistemik durumlardır.³ Şöyle ki, kişi eldeki sebepler bakımından belirli bir inancın makul olduğunun farkındadır; fakat başka nedenlerden ötürü bu inancı benimseyemez. Bununla ilgili aşağıdaki örnek açıklayıcı olacaktır:

Yaklaşan iş seyahati için Felice'in ülkeler arası bir uçuş yapması gerekmektedir. Ancak, Felice'in her zaman şiddetli bir uçak korkusu olmuştur. Ne zaman bir uçağa binse, büyük bir tehlike içinde olduğunu düşünmekten kendini alamaz; uçak arızalanacak ve içindeki herkesle birlikte düşecektir. Uçuşla ilgili korkularını bastırmak için Felice, Amerika Birleşik Devletleri'nde uçakların ne sıklıkla düştüğünü araştırır ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki uçuşların çok nadiren kaza ile sonuçlandığını veya yolculara zarar verdiğini bildiren fazlasıyla kanıt bulur. (Silva ve Siscoe, 2023)

Bu örnekte özne, eldeki deliller bakımından uçağa binmenin önemli bir risk oluşturmadığını dedüktif olarak çıkarabilir. Yine de söz konusu çıkarımın sonucuna inanmayabilir. Böyle bir durumda özne eldeki sebeplerin sonucu

3 Epistemik akasia, kişinin bir inancı hem benimsediği hem de benimsemesinin makul olmadığına inandığı epistemik pozisyonudur. Buna göre, “p'ye inanıyorum ama bunun inanmamak gerektiğine de inanıyorum” şeklinde ifade edilebilir ve önermenin iki bileşeni için öznenin birbirinden bağımsız olarak iyi sebepleri vardır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Greco (2014); Horowitz (2014).

desteklediğine, dolayısıyla rasyonel tavrın inancı benimsemek olduğuna inanmaktadır. Yani eldeki delillerin neyi desteklediği konusunda özne epistemolojik olarak problemlidir. Buna rağmen, korkusunun rasyonel epistemik tavrı engellemesinden dolayı özne inancın kendisini benimsemeyebilir veya benimseyemez. SG ve YG bakımından verilecek hüküm öznenin cahil olduğudur (Silva ve Siscoe, 2023). Ancak, özne delilsel desteğin farkındadır ve inancını gerektirdiğine de inanmaktadır. Öznenin epistemik olmayan nedenlerden ötürü inancı benimseyememesi, onu bilgiden ve belki de rasyonaliteden mahrum bırakan bir unsur olsa da öznenin bahsi geçen inancın kendisine dair cahil olduğunu söylemek zor görünmektedir. Çünkü özne ne önermeden habersizdir ne de tamamen mazeretsizdir. Cehalete dair SG'nin bu sorunla karşılaşmasının nedeni cehaleti bilgi statüsüne erişememek şeklinde açıklamasıdır. YG ise, her ne kadar Gettier türü örnekler konusunda SG için ortaya çıkan problemi aşabiliyor olsa da bilginin doğru inanç olarak zayıf bir şekilde ele alınması cehaletin halen bilgi için bazı gerek şartların yokluğu şeklinde düşünüldüğü gerçeğini değiştirmez. Sorunun daha uygun bir çözümünün cehaletin doğasını daha iyi incelemekte yattığı aşikardır. Aşağıda inceleyeceğimiz normatif görüş buna yönelik önemli bir teori ortaya koymaktadır.

3. Normatif Görüş

Çalışmanın başında da vurgulandığı üzere, bilginin iyi bir epistemik statü sayılmasının sebebi birtakım koşulların sağlanmasıyla açıklanabilirken, cehaletin neden kötü bir statü sayıldığına veya sayılması gerektiğine de bir izahı yeterli düzeyde yapılmamıştır. Cehaletin klasik kullanımını ve buna bağlı olan SG, anti-bilgi durumları olarak cehaleti belirlemektedir; ama bu belirlemenin yeterliliği tartışmalıdır. Elbette, bilgiden yoksunluk veya bilginin yokluğu epistemik statü bakımından bir eksikliği işaret eder. Buna rağmen, kişinin kötü bir pozisyonda olmadığı veya epistemik açıdan mazeretli kabul edileceği bazı durumlar yalnızca bilginin eksikliği nedeniyle cehalet olarak nitelenmemelidir. Bu hususlar nedeniyle YG, cehalet konusunda anti-bilgi yaklaşımına itiraz etmekle birlikte, cehaletin neliğine dair güçlü bir açıklama sunmamaktadır. Çünkü bir cehalet teorisinin birbirinden farklı olan aşağıdaki üç epistemik durumu dikkate alması önemlidir:

Bilgiye sahip olmasak bile, epistemik bakımdan kötü görülmemizin zor olduğu durumlar.

Habersiz olduğumuz ve hatta haberdar olmamızın mümkün dahi olmadığı durumlar.

Farkında olsak bile, bir doğru önermeye inanmamamızın mazeretli olduğu durumlar.

Bunların üçü de öznenin kötü bir epistemik pozisyonda olduğunu (en azından önemli düzeyde) iddia etmenin güç veya pek de sağduyusal görülmeyeceği örnekleri yansıtır. SG ve YG, öznelere içerisinde bulunabilecekleri yukarıda dile gelen epistemik pozisyonları dikkate alacak bir teori ortaya koymamaktadır. Buna karşın, Duncan Pritchard'ın öne sürdüğü cehalete normatif yaklaşım bunların hepsini göz önünde bulunduran bir bakış açısı sergilemektedir.

Pritchard SG ve YG'yi cehaletin normatif boyutunu göz ardı ettikleri için problemleri bulur. Ona göre, anti-bilgi veya anti-doğru inanç şeklinde belirlenen cehalet teorileri, cehalet söz konusuysen ortada epistemik bir iyi olmadığı konusunda haklı olsalar bile, bunun her zaman bir entelektüel başarısızlık olmayacağını kabul etmelidir. Bu bakımdan cehalet, özne yönünden entelektüel bir başarısızlık olmalı, yani iyi bir soruşturmanın yürütülmemesi şeklinde düşünülmelidir (2021a: 115). Diyelim ki bilgi ve doğru inanç değerli bilişsel durumlardır. Ancak tek başına bunun kabul edilmesi, bilginin/doğru inancın yokluğunu *prima facie* değersiz bir bilişsel durum haline otomatik şekilde getirmez. Çünkü değerli kabul edilen bir mevcudiyetin yokluğunun değersiz bir mevcudiyeti kastetmesi veya ortaya çıkarması zorunlu değildir (Meylan, 2022). Öyleyse, p doğru inancını benimsemek veya p'yi bilmek bir epistemik iyi olsa bile, bilmiyor olmak *prima facie* değersiz bilişsel duruma sahip olunduğunu göstermez. Dolayısıyla, cahil olmanın değersizliği bilgi ya da doğru inançtan yoksunluk olarak açıklanamaz.

Pritchard'a göre cehaletin belirli bir epistemik durum üzerinden ele alınması doğasındaki önemli bir bileşenin gözden kaçmasına sebep olmuştur. Cehaletin normative bir boyutu vardır. Şöyle ki, cehalet entelektüel başarısızlık sergilenmesini gerektirir (Pritchard, 2021b: 226). Bu hususa dikkat edildiğinde, yani cehaletin doğası iyi kavrandığında neden bazı örneklerde kişileri cahil saymanın zor olduğunu ama bazılarında da neden cahil diyebildiğimizi kavrayabiliriz. Böylece, aşağıda bahsedilen ve YG ile SG bakımından problem doğuran epistemik durumları da açıklayabiliriz.

Hiçbir öznenin bilmesinin mümkün olmadığı pek çok doğru vardır. Elbette habersiz olunan bu tür doğrular öznenin bilgi sahibi olabileceği ve hatta inanabileceği önermeler değildir. Daha önce Le Morvan'ın yaptığı ayrımla ifade edersek önermesel anlamda kişiler cahildir. Peels bu ayrımı benimsememle birlikte doğru olan ama öznenin inanmadığı önermeleri cehaletin kapsamında düşünür. Peki burada, kişiler neden cahildir? Herhangi bir epistemik kusurları veya başarısızlıkları olmadığı halde, hangi epistemik kötünden dolayı kişileri cahil sayabiliriz? Pritchard'ın normatif yaklaşımı ba-

kımından bu tür doğruların bilinmemesini cehalet olarak saymamalıyız. Normatif konsept bunun nedenini açıklayabilmektedir. Buna göre, eğer bir önermeyi bilmek mümkün değilse, bu önerme bilinmesi gereken gerçeklerden değildir. Örneğin, Sezar'ın Rubicon nehrini geçerken kahvaltıda ne yediğini bilmemek bir cehalet örneği değildir; çünkü bunu bilmek hem mümkün değildir hem de bilmek bir gereklilik değildir. Normatif-dışı yaklaşımlar salt pozitif epistemik pozisyondan yoksunluk sebebiyle bunları cehalet sayabilirler. Halbuki normatif konsept bunların bilinmesi gereken doğrular olmaması nedeniyle soruşturmada entelektüel bir başarısızlık durumları olarak görmez ve neden cehalet olmadığını bu şekilde tespit eder (2021b: 228).

Normatif yaklaşıma göre bir doğru önerme epistemik açıdan erişilebilir değilse, bunu bilmekte başarısız olan kimse cahil sayılmayabilir. Bununla birlikte, bazı doğrular erişilebilir olsa da bunlar öznenin bilmesi gereken doğrular olmayabilir ve özneyi cahil sayamayız. Ancak, bu noktada normatif yaklaşım kişinin bilmesi gerekenlerin kişinin koşullarına bağlı olarak göreceli olduğunu vurgular. Öyle ki, aynı doğrudan yoksun olmasına rağmen koşullara göre birisini cahil, bir başkasını cahil sayamayabiliriz (Pritchard, 2021b: 229). Örneğin, geçmiş çağlarda kuantum fiziği hakkında bir şey bilinmiyordu ve bundan dolayı geçmiş çağlarda kuantum fiziği hakkındaki bilgi eksikliğini bir tür başarısızlıkla itham etmemiz yerinde olmayacaktır. Buna karşın, bizim hem çağımızdaki hem de geçmişteki bilgi birikimini soruşturmayan bir tavırda olmamız entelektüel başarısızlık olacaktır (Pritchard, 2021b: 231). Çünkü geçmiş çağlardaki insanların aksine bugün biz hem günümüzün hem de geçmişin birikimine kolaylıkla erişebilir durumdayız ve tam da bu nedenle entelektüel anlamda sorumluyuz.

Normatif cehalet konseptinin bir yönü de cehalet ve sorumluluk arasında ilişkiyle ilgilidir. Bir kişi gazın açık olduğunu bilmiyor ve şüphelenmesi için herhangi bir emareye sahip değilse, cehaletin kişiyi sorumluluktan muaf tuttuğu söylenebilir. Fakat, bilinmesi gereken bir şeyler varsa, bilgiden her yoksunluk kişiyi sorumluluktan muaf yapmaz. Eğer odanın gazla dolduğunu biliyor ama şu an için unuttuysanız ve ateş yaktıysanız, o zaman bilgi eksikliği sorumluluktan kurtulmayı sağlamaz. (Pritchard, 2021b: 234-235). O halde, cehalet bir tür soruşturma eksikliği nedeniyle epistemik açıdan iyi bir bilişsel durumun yokluğu olarak düşünülebilir. Meylan'ın (2022) vurguladığı üzere epistemik statüden mahrumiyet değerli bir şeye ulaşma fırsatını kaçırdığından değersiz bir epistemik durumdur. Böylece cehaletin neden epistemik anlamda değersiz veya kötü diyebileceğimiz bir pozisyon olduğunu da izah edebiliriz.

3.1. Akratik Durumlar

Normatif görüş (NG) şu şekilde özetlenebilir: Kişinin belirli bir epistemik iyiye ulaşamamasının nedeni, epistemik gerekliliklerini karşılamıyor olması ise, kişi cahildir. Bu yaklaşım hangi epistemik durumların cehalet sayılacağı konusunda ayrıntılı bir açıklama sunabilmektedir. Gettier türü durumlarda öznenin epistemik gereklilikleri karşılamasına rağmen bilgiye sahip olmaması bir cehalet örneği değildir. Çünkü bilgiye ulaşamaması kişinin kendi epistemik sorumluklarının bir sonucu olarak görülemez. Diğer yandan, erişemediğimiz veya erişimin bir epistemik hedef olmadığı durumlarda da kişiler söz konusu mazeret nedeniyle cahil sayılamazlar. Ayrıca, bilgi statüsüne sahip olamamanın kişinin epistemik anlamda kötü tavrı nedeniyle olduğu, yani cahil kişi olarak ifade ettiğimiz durumların da nedeni NG bakımından kolaylıkla izah edilebilir. Buna karşın, bazı akrasia örnekleri hem öznenin epistemik bir statü kazanmadığı hem de normatif bakımdan kusurlu olup olmadığı bakımından tartışmaya açıktır.

Yukarıdaki akrasia örneğinde, bineceği uçağın düşmesinin oldukça düşük risk taşıdığına dair öznenin erişiminde yeterince delil vardır. Üstelik özne bu deliller ve rasyonel olan inanç arasındaki ilişkinin farkındadır. Buna rağmen, yalnızca psikolojik nedenlerle özne inancı benimseyemez. İnanmıyor olmanın bilgi ve doğru inanç gibi statüleri engellemesi sebebiyle SG ve YG için cehalet statüsünün kabul edildiği, ama bunun makul olmadığı üzerinde durulmuştu. NG bakımından bu tür psikolojik eğilimler nasıl değerlendirilebilir? Eğer, bahsi geçen akratik öznenin uçak korkusunun salt psikolojik bir eğilimden kaynaklandığını ve öznenin uçağın çok düşük bir risk taşıdığına inanmasını bir epistemik gereklilik olarak düşünersek, NG'ye göre bu özne cahildir. Fakat, böyle bir özneye cahil demek için elde hiçbir sebep görünmemektedir. Özne inanmıyor olsa bile, inanması gerekenin farkındadır ve inanması gerektiğine de inanıyordur. Epistemik bakımdan bunun için yeterli bir zemine sahiptir. Buna rağmen, psikolojik engel bu tavrı geliştirmesine izin vermemektedir. Elbette, bunun irrasyonel bir tavır olduğu söylenebilir. Yine de uçağa binmenin düşük risk taşıdığı inancı konusunda öznenin cahil olduğunu söyleyebilir miyiz?

Psikolojik eğilimin engellemesi nedeniyle makul olan inancı benimsemeyen özne örneğinden farklı olarak daha klasik türde diyebileceğimiz epistemik akrasia örneklerinde NG'nin problemi devam etmektedir. Varsayalım uçağın pilotuyuz ve X noktasına ulaşmayı hedefliyoruz. Uçuş esnasında yakıt göstergesini kontrol ettik ve X'e ulaşmak için yakıtın yeterli olduğu kanaatine vardık. Bu esnada dikkatimiz rakıma yöneldi ve rakımın 10.000 fi-

tin üzerinde olduğunu fark ettik. Yüksek rakımda *hypoxia* denilen ve algıları etkileyen bir sorunun oluşabileceğini biliyoruz. Dolayısıyla, algıladığımız şeylerden şüphe etmek için iyi bir sebebimiz ortaya çıkmaktadır. Diyelim ki aslında *hypoxia* etkisinde değil ve X konusunda yaptığımız hesaplama doğru. Ancak bunu bilmiyoruz ve eğer hesaplamamız hatalı ise en yakın yerden yakıt ikmali yapmamız gerekir. Sonuçta, böyle ihtiyatlı bir tavır da rasyonel bir seçenek olacaktır (Christensen, 2010: 126).

Bu örnekte X ve yakıt arasında kurduğumuz ilişki uygundur ama bundan şüphe ettiğimiz sürece buna inanmadığımızdan veya yeterince itimat göstermediğimizden dolayı bunu bildiğimizi söyleyemeyiz. SG ve YG bakımından bu bir cehalet durumudur. NG bakımından ise cahil olup olmadığı belirsizdir. Çünkü entelektüel başarı eldeki sebepler ve inançlar arasındaki ilişkiyi, yani rasyonaliteyi gözetiyorsa, kişinin bu tür örneklerde hangi tavrının bir başarı olacağı muğlaktır. Buna rağmen, özne hangi tutumu benimserse benimsesin, gerçekten cahil olduğunu söylemek zor görünmektedir. NG için bu bir problem doğurmaktadır ve teorinin cehaletin doğasını kavramakta bazı eksik noktalar barındırdığını göstermektedir.

3.2. Nötr Entelektüel Statü ve Epistemik İyilerden Yoksunluk

Normatif yaklaşım kişinin entelektüel anlamda bilmesi veya inanması gereken doğrulara erişimi olmasına rağmen, bilgiye veya doğrulara ulaşamamasını cehaletin temel kriteri olarak ileri sürmektedir. Buna karşın, bazen inançların benimsenmesinde entelektüel bakımdan kişi başarısız olmayabilir veya entelektüel bir başarı ya da başarısızlık gerekmebilir. Yine de bu kişiler mazeretleri dolayısıyla cahil sayılmayabilir ve bunun sebebi cehaletin normatif rolü değildir. Dahası, bazen yanlış inançlar entelektüel bakımdan öznenin kusuru olmadan da benimsenebilir. Eğer bu tür özneleri cahil sayarsak normatif yaklaşıma başvurmadan, yalnızca epistemik iyiden yoksunluğu gözeterek neden cahil olduklarının hesabını verebiliriz.

Birinci duruma en açık örnek çocukların öğrenme sürecidir. Okulda aldıkları eğitim sürecinde çocuklar pek çok enformasyon edinmektedir. Bu esnada öğrencilerden entelektüel bir gayret minimum düzeyde istenebilir. Daha önemlisi, hatalı enformasyon almaları halinde öğrencilerden bu enformasyonlardan şüphe edecek, bunları sorgulayacak ve araştırarak bir tavır beklenmez. En azından küçük yaştaki çocukların bundan sorumlu olduğunu söylemek aşırı bir talep olacaktır. Diyelim ki, dersin hocası bilinçsiz bir şekilde hatalı enformasyon vermiştir. Öğrenci bu enformasyonun doğru olduğuna inanır, fakat inançlar yanlıştır. Eğer dersin hocası, “bir D devleti Y yılında kurulmuştur” derken hatalıysa, öğrenciler D devletinin hangi yıl

kurulduğunu bilmiyordur. Bu anlamda bir cehaletten söz edilebilir ama bunun nedeninin bizzat öğrencilerin entelektüel başarısızlığı olduğunu söylemek güçtür. Daha çarpıcı bir örnek de tasarlanabilir. Varsayalım dışarıya kapalı, kendi içerisinde de sıkı denetime tabi olan ve eğitimin ideolojik amaçlarla yapıldığı bir ülke olsun. Bu ülkedeki öğrencilerin koşullar nedeniyle entelektüel başarısızlık bakımından mazeretli bir durumu olduğu kabul edilmelidir. Eğitim sürecinde öğrencilere bilinçli olarak aktarılan yanlış enformasyonlar, bu öğrencilerin cahil olmasıyla sonuçlanacaktır. Fakat, bunun nedeni kişilerin entelektüel başarısızlığı değildir.

Örneklerin gösterdiği üzere, bazen kişilerin cahil olması için normatif bir eksiklik gerekli değildir. Burada gerekçeli veya rasyonel olmayan, başka bir deyişle delil ve önerme arasındaki bağlantı uygun olmayan inançlardan söz edebiliriz. Hatta inançlar doğru olsa bile epistemik zeminin kötü olması kişileri cahil kılacaktır. Elbette bu da bir entelektüel başarısızlıktan kaynaklanır; ama başarısızlığın temel kaynağı kişilerin ne yapması gerektiğinden ziyade, baştan eldeki zeminin uygun olmamasındandır. Bununla birlikte, bir kişinin iyi bir epistemik pozisyona sahip olmasının uygun epistemik bağlantılara da sahip olması, bunun da entelektüel bir başarı olduğu göz ardı edilemez. Bu nedenle, normatif yaklaşım cehaletin doğasını önemli ölçüde yakalamaktadır. Söz konusu problemler teorinin daha incelikli bir şekilde revize edilmesiyle giderilebilir. Bunun için, kişilerin epistemik farkındalıkları ile kişilerden bağımsız olarak sebepler ve inançlar arasındaki bağlantının uyumlu bir cehalet teorisinde kapsanabilmesi gereklidir.

Sonuç

Çağdaş epistemoloji bilginin doğasını bilgi statüsü edinecek inançların hangi koşulları sağlaması gerektiği üzerinden incelemektedir. Bu da doğaldır, çünkü Platon'dan beri bilginin yalnızca inançtan ve şansa bağlı doğruluktan ayırt edici özellikler göstermesi gerektiği fikri yaygındır. Doğruluk ve gerekçelendirmenin bilgi statüsü edinecek inançlar için bir kriter olması bilginin neden iyi bir epistemik statü olduğunu da açıklayabilir. Buna karşın, cehaletin neden kötü bir epistemik statü veya durum olduğu sorusu son yıllara kadar pek incelenmemiştir.

Klasik bir yaklaşım olarak bilginin yokluğu anlamında düşünülen cehaletin, aslında epistemik iyilere sahip olabilen ama bilgiden yoksun olan özneler için makul durmadığına dikkat çekildiğinde problem net bir şekilde kendisini göstermiştir. Yeni görüş olarak adlandırılan yaklaşım bilgi-olmayan şeklindeki belirlemenin yol açtığı güçlükleri gidermek adına cehaleti doğru inançtan yoksunluk olarak tarif etmeyi dener. Ancak, bunun da

nihayetinde bilgi-olmayan tezinden kopamadığı ve teorinin kendi içerisinde çıkmazlara yol açtığı yukarıda incelenmiştir. Bunun yanı sıra, akratik özneler konusu standart ve yeni görüş için tam bir muamma oluşturmaktadır. Aslında, sahip olunan sebepler ve bu sebeplerin makul kıldığı inançların farkında olan öznelerin, başka sebeplerle inancı benimseyemediği akratik durumlar, kişiye cahil demenin hiç de uygun görünmediği, fakat bilgiden yoksun kılacak gerek koşullar üzerinden tarifi yapıldığı sürece cehalet niteliğini kazanan durumlardır. Bahsi geçen iki görüşe karşı çıkararak cehaletin normatif bir yönü olduğunu iddia eden yaklaşım için de akratik öznelerin epistemik pozisyonları sorundur. Buna rağmen, cehaletin epistemik anlamda entelektüel bir başarısızlıkla ilgisini kuran normatif görüş, diğer teorilere kıyasla çok daha açıklayıcı bir cehalet teorisi sağlamaktadır.

Öz

Çağdaş Epistemolojide Cehalet Problemi

Çağdaş epistemolojide bilginin doğasıyla ilgili yapılan tartışmalar bilgi için hangi koşulların gerekli ve öne sürülen koşulların ne ölçüde yeterli olduğu üzerine odaklanır. Epistemik açıdan bilgi iyi bir statüdür ve bunu sağlayan koşullar bilginin iyi bir statü olmasının dayanaklarıdır. Buna karşın, bilginin anti-konumu olarak düşünülebilecek cehaletin neden kötü bir statü olduğuna dair soruşturmalar oldukça yenidir. Klasik bir anlayış olarak cehaletin tarifi bilginin yokluğu olarak düşünülüyor olsa da son zamanlarda yapılan itirazlarla bilgiyi sağlayan koşullardan mahrumiyetin her zaman cehalet olarak nitelendirilemeyeceği gündeme getirilmiştir. Yeni görüş olarak isimlendirilen bu yaklaşım, cehaleti yüksek kriterler isteyen güçlü anlamda bilgiden ziyade doğru inancın yokluğu olarak ele almaktadır. Ancak yeni görüş için de cehaletin doğasını açıklamakta güçlükler söz konusudur. Alternatif bir görüş olarak normatif yaklaşım ise cehaletin normatif bir doğası olduğunu ve cehaletin entelektüel bir başarısızlık olarak düşünülmesi gerektiğini ileri sürer. Bu çalışmada, cehalete yönelik tartışma cehaletin neden kötü bir epistemik durum olduğunun izahı üzerinden incelenmektedir. Şöyle ki, bilgiyi iyi bir epistemik statü kabul etmenin nedenleri olduğu gibi, cehaletin de kötü bir epistemik statü olmasının nedenleri açıklanabilmelidir. Fakat cehaletin tarifinin bilgi veya doğru inançtan yoksunluk olarak yapılması yeterli bir açıklama sunmamaktadır. Çalışmanın iddiası normatif görüşün bu konuda en başarılı teori olduğudur. Buna rağmen cehalet olarak nitelendirmesi güç olan bazı durumlar için normatif görüşün hüküm vermekle problemleri yönleri olduğu tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Cehalet, Bilgi, Doğru İnanç, Normatif Görüş, Akrasia

Abstract

The Problem of Ignorance in Contemporary Epistemology

In contemporary epistemology, the debates on the nature of knowledge focus on what conditions are necessary for knowledge and to what extent the proposed conditions are sufficient. Epistemically speaking, knowledge is a good status and the conditions that ensure it are the grounds for knowledge to be a good status. In contrast, investigations into why ignorance, which can be considered as the anti-position of knowledge, is a bad status are quite new. Although the definition of ignorance as a classical understanding is considered as the absence of knowledge, recent objections have brought to the agenda that the lack of the conditions that provide knowledge cannot always be characterized as ignorance. This approach, which is called the new view, considers ignorance as the absence of true belief rather than knowledge in the strong sense that requires high criteria. However, there are difficulties in explaining the nature of ignorance for the new view. As an alternative view, the normative approach argues that ignorance has a normative nature and should be considered as an intellectual failure. In this paper, the debate on ignorance is analyzed through an explanation of why ignorance is a bad epistemic state. That is, just as there are reasons for accepting knowledge as a good epistemic status, the reasons why ignorance is a bad epistemic status should also be explained. However, defining ignorance as a lack of knowledge or true belief does not provide a sufficient explanation. The claim of the study is that the normative view is the most successful theory in this regard. Nevertheless, it is argued that the normative view has problematic aspects in judging some situations that are difficult to characterize as ignorance.

Keywords: Ignorance, Knowledge, True Belief, Normative View, Akrasia

Kaynakça

- BonJour, L. (2009). *Epistemology: Classic Problems and Contemporary Response* (2nd edition). Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Christensen, D. (2010). "Rational Reflection", *Philosophical Perspectives*, 24, 121-140.
- Gettier, E. (1963). "Is Justified True Belief Knowledge?", *Analysis*, 23/6, pp. 121-123.
- Goldman, A. I. & Olsson, E. J. (2009). "Reliabilism and the Value of Knowledge", *Epistemic Value*, A. Haddock, A. Miller, D. Pritchard (ed), pp. 19-41, New York: Oxford University Press.
- Greco, D. (2014). "A Puzzle about Epistemic Akrasia", *Philosophical Studies*, 167, pp. 201-219.
- Horowitz, S. (2014b). "Epistemic Akrasia", *Nous*, 48/4, pp. 718-744.
- Le Morvan, P. (2011). "On Ignorance: A Reply to Peels", *Philosophia*, 39, pp. 335-344.
- Le Morvan, P. (2012). "On Ignorance: A Vindication of the Standard View", *Philosophia*, 40, pp. 379-393.
- Le Morvan, P. and Peels, R. (2016). "The Nature of Ignorance: Two Views", *Epistemic Dimensions of Ignorance*, R. Peels and M. Blaauw (ed.), pp. 12-32, New York: Cambridge University Press.
- Matheson, J. (2015). *The Epistemic Significance of Disagreement*, New York: Palgrave Macmillan.
- Meylan, A. (2022). "In Defence of the Normative Account of Ignorance", *Erkenntnis*, (Published online: 26 June 2022).
- Peels, R. (2010). "What Is Ignorance?", *Philosophia*, 38, pp. 57-67.
- Peels, R. (2011). "Ignorance is Lack of True Belief: A Rejoinder to Le Morvan", *Philosophia*, 39, pp. 345-355
- Pritchard, D. (2021a). "Ignorance and Inquiry", *American Philosophical Quarterly*, 58/2, pp. 111-124.
- Pritchard, D. (2021b). "Ignorance and Normativity", *Philosophical Topics*, 49/2, pp. 225-244
- Silva, P. Jr. and Siscoe, R. W. (2023). "Ignorance and Awareness", *Nous*, (Published online: 19 February 2023).